

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ
В ГАЛУЗІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

**THE TRANSLATION EQUIVALENCE OF ENGLISH AND UKRAINIAN TERMINOLOGY
IN THE FIELD OF THE METHODOLOGY IN LANGUAGE TEACHING**

Рейда О.А.,

orcid.org/0000-0003-2227-7994

асистент кафедри іноземних мов

Білоцерківського національного аграрного університету

Івлєва К.С.,

orcid.org/0000-0002-9539-4086

старший викладач кафедри

інтелектуальних комп'ютерних систем

Національного технічного університету

«Харківський політехнічний інститут»

Гулієва Д.О.,

orcid.org/0000-0001-8310-745X

старший викладач кафедри

інтелектуальних комп'ютерних систем

Національного технічного університету

«Харківський політехнічний інститут»

Статтю присвячено дослідженню проблеми перекладної взаємовідповідності англomовної та україномовної термінології в галузі методики викладання іноземних мов. У роботі визначено основні проблеми опису термінів і термінології, проаналізовано типологію термінів за структурою та словотворенням, досліджено перекладацькі стратегії щодо перекладу англomовної термінології в галузі методики викладання іноземних мов з урахуванням її структурних характеристик. Переклади текстів критично усвідомлені як факти перекладацького процесу, також визначені їхні практичні й теоретичні цінності.

Ключові слова: терміни, словотворення, мовленнєва діяльність, терміносистема, структурні характеристики.

Статья посвящена исследованию проблемы переводческого соответствия англоязычной и украиноязычной терминологии в области методики преподавания иностранных языков. В работе обозначены основные проблемы описания терминов и терминологии, проанализирована типология терминов по структуре и словообразованию, исследованы переводческие стратегии относительно перевода англоязычной терминологии в области методики преподавания иностранных языков с учётом её структурных характеристик.

Ключевые слова: термины, словообразования, речевая деятельность, терминсистема, словообразования, структурные характеристики.

The article is dedicated to the problem of translation equivalence of English and Ukrainian terminology in the field of methodology in language teaching.

The work denotes the main problems of terms' and terminology description. The English terminology was studied according its structure and word building; it was researched the main strategies of translation in English terminology in the field of methodology taking into consideration its structure.

Key words: terms, word formations, speech activity, term system, word formations, structural characteristics.

Постановка проблеми. За останні десятиліття виник цілий ряд нових галузей науки і техніки, напрямів у різних сферах людської діяльності, наприклад, кібернетика, робототехніка, стратегічний менеджмент, дистанційне навчання (ДН). І, звичайно, в сучасному суспільстві освіта стала однією з найширших сфер людської діяльності. Сучасна термінологія з галузі методики викладання англійської мови ще не піддавалась спеціальному вивченню та кодифікації, і сьогодні, безумовно, терміносистема новітніх понять у галузі методики викладання інозем-

них мов (назви нових методів, прийомів, нових типів уроків, нових наочних посібників та прийомів їх використання і т. п.), а також терміни та номенклатури, якими називають поняття на стикові наук (методики і загальної педагогіки, методики і психології, методики і психолінгвістики тощо) викликають особливий інтерес перекладознавців.

Актуальність зумовлена тим, що проблеми перекладознавчого дослідження термінології в галузі методики викладання іноземних мов ще досі не вирішені і не мають певної стандартизації.

Постановка завдання. Мета статті полягає в комплексному перекладознавчому порівнянні англомовної та україномовної термінології в галузі методики викладання іноземних мов і дослідженні прийомів перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Отже, термін – це спеціальне слово або словосполучення, яке вживається у мові фахівців і має точне, загально прийняте значення. На сучасному етапі накопичено великий обсяг конкретного мовного матеріалу, зроблені важливі висновки в плані структурно-семантичних характеристик термінів у численних роботах зарубіжних і українських мовознавців. Проте неодноразові спроби лінгвістів сформулювати визначення поняття «термін» залишаються малопродуктивними [3, с. 45], що пояснюється, очевидно, багатогранністю цього феномена.

Проблемами термінології глибоко займалися такі лінгвісти, як А.А. Реформатський, О.С. Ахманова, В.П. Даниленко, Н.З. Котелова, С.В. Гринев та ін. Більшість дослідників признає, що термінологічність – одна з основних стильових рис наукового стилю, інформативне ядро лексики мов науки. Під терміном вони розуміють мовний засіб вираження спеціального поняття.

Виклад основного матеріалу. Методика викладання іноземних мов характеризується такими рисами, як: теоретичний фундамент, експериментальна база, робоче поле для перевірки науково обґрунтованих гіпотез, об'єкти дослідження, цілі та завдання, структура та система понять [5, с. 12]. Наявність термінів є характерною рисою в галузі методики викладання як в англійській, так і в українській мовах. Термінологія в галузі науки – це не просто загальна сума її термінів, а певна система її понять. Терміни в галузі методики викладання – це лексеми, об'єднані в межах терміносистеми методики, що номінують поняття та явища цієї галузі й використовуються для професійного і науково-теоретичного спілкування фахівців у цій сфері. В обох мовах є терміни та лексеми, що позначають явища, поняття та предмети, які існують у методичній системі однієї країни і відсутні в інших, або терміни-реалії.

Зв'язок методики і лінгвістики є цілком очевидним, оскільки мова, рідна чи іноземна, є об'єктом дослідження для лінгвістики. Проте деякі науковці трактують по-різному цей зв'язок. Одні вважають лінгвістику базовою для методики наукою тому, що, на їхню думку, методи навчання повинні базуватися на даних лінгвістики, оскільки йдеться саме про навчання мови, а детальне вивчення та опис є компетенцією

лінгвістики. Інші вважають, що в лінгвістичних дослідженнях відсутня комунікативно-психологічна інтерпретація. У цьому зв'язку дуже важливою для методики є роль психолінгвістики, яка вивчає закономірності мовленнєвої діяльності, а саме моделі процесів вивчення, операцій, дій, які відбуваються під час слухання і говоріння.

Терміни в галузі методики викладання іноземних мов – це сукупність лексем, що об'єднані асоціативно-логічними зв'язками у межах галузі «методика» та забезпечують спілкування на різних рівнях у цій сфері. Для правильного перекладу термінів у галузі методики викладання іноземних мов необхідно володіти фоновими знаннями саме в цій галузі, знати поняття та визначення певних категорій та вміти їх пояснювати, а також знати структурні й семантичні особливості термінів, правильно застосовувати різні способи та прийоми перекладу.

Мова як система має достатньо законів та засобів утворення нових понять, які з'являються у спеціальній лексиці та потребують номінації. Одним із поширених засобів номінації фахових термінів є використання багатозначних загальнономовних слів у спеціальній науковій сфері. Вживання загальнономовних слів у різних галузях науки базується на тих самих законах та механізмах «утворення» різних змістів їх вживання.

Структурно-семантичний потенціал терміна, його словотвірна парадигма є зацікавленням багатьох лінгвістів [4, с. 23].

Усі терміни по своїй будові поділяються на:

1) Прості, які складаються з одного слова (jotting – короткі нотатки; rubric – завдання до вправи у підручнику, fluency – вільність мовлення);

2) Складні, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс (groupwork – групова робота; task-oriented – орієнтований на виконання завдання; stakeholders – особа, яка зацікавлена в проведенні тестування). Складні терміни являють собою стале словосполучення, за яким закріплене певне термінологічне значення, наприклад: transactional language task – ділове завдання з мови.

Переважають більшість термінів становлять препозитивні атрибутивні словосполучення, тобто такі словосполучення, де є означення і означуваний компонент, а означення займає в словосполученні початкову позицію. Переклад складних термінів складається з двох основних процедур – аналітичної та синтетичної. Велику роль під час перекладу словосполучень відіграє саме аналітичний етап – переклад окремих

його компонентів. А для цього необхідно правильно визначити компоненти складного терміна, оскільки ними можуть бути не тільки слова, а й словосполучення, що входять до складу складного терміна.

3) Похідні – суфіксальні (moderator – екзаменатор, facilitator – методист), префіксальні – (multi-stagetest – багатоступінчастий тест; cross-validation – перехресна перевірка) і суфіксально-префіксальні (overlearning – освоювати до автоматизму/заучувати; distractor – дистрактор);

4) Терміни-словосполучення, які складаються з декількох компонентів: (interlingual comparison – міжмовне порівняння; extemporaneous speaking – невідготовлена, спонтанна мова) [2, с. 50].

Терміни-словосполучення поділяються на три типи.

До першого типу належать терміни-словосполучення, компонентами яких є самостійні слова, які можуть уживатися окремо, і які зберігають своє значення: error – помилка, analysis – аналіз.

До другого типу відносяться такі терміни-словосполучення, які мають одним із компонентів технічний термін, а другим – слово загальноживаної лексики. Компонентами такого типу можуть бути два іменники або іменник і прикметник. Цей спосіб утворення науково-технічних термінів більш продуктивний, ніж перший, де два компоненти є самостійними термінами: target language – вихідна мова.

До третього типу відносяться терміни-словосполучення, обидва компоненти яких є словами загальноживаної лексики, і тільки сполучення цих слів є терміном. Такий спосіб утворення науково-технічних термінів непродуктивний: language family – мовна група.

А.В. Супераньска, Н.В. Подольска, Н.В. Васильєва поділяють терміни на [5, с. 24]:

– Терміни-слова, виражені одним словом: modality – модальність; intervention – репліка з місця; recitation – опитування учнів; monitoring – моніторинг;

– Терміни-словосполучення, серед яких розрізняють:

а) вільні словосполучення (competitive goal – конкурентна мета учнів; cognitive assessment – комплексне дослідження та аналіз пізнавальних здібностей), де кожний із компонентів – термін, що може вступати у двосторонній зв'язок;

б) зв'язані словосполучення, де ізольовано взяті компоненти можуть і не бути термінами, а в поєднанні вони утворюють термін-словосполучення: (peer teaching – взаємонавчання; speech event – мовна подія);

– Багатокомпонентні терміни. Це такі терміни, що можуть мати три, чотири й більше компонентів. Представлені вони в значно меншій кількості: listening comprehension skills – аудіювання; instructional support services – навчально-методична допомога викладачеві; long-term memory storage – зберігання інформації в довгочасній пам'яті [3, с. 61].

Говорячи про типологію термінів за структурою, необхідно також надати певного значення словотвору термінологічної лексики.

Одним зі способів термінотворення є **префіксація**, яка в англійській мові найбільш характерна для дієслів [3, с. 124]. Префіксальна система англійської мови, в тому числі й дієслівна, вже була об'єктом вивчення лінгвістів. Дослідженню підлягали її різноманітні аспекти: від виявлення основних префіксальних моделей та їх характеристики.

Префікси розрізняються за своїм походженням: вони можуть походити з власної мови або бути іншомовними. Модифікуючи лексичне значення слова, префікс рідко змінює граматичний характер слова в цілому, тому і просте слово, і його префікс-дериватив у більшості випадків належать до однієї частини мови, напр.: abuse – disabuse, approve – disapprove, believe – disbelieve.

В англійській мові на сьогоднішній час існує більш ніж тридцять термінотворчих префіксів, а саме:

after-, all-, co-, counter-, cross-, dis-, ex-, extra-, heter(o)-, mis-, multi-, non-, omni-, over-, para-, poly-, post-, pro-, quasi-, self-, sub-, un-, under-, de-, interad-, trans-, ob-, in-, com-, re.

Наступний та не менш важливий спосіб словотворення – **суфіксація**.

Суфіксація як словотвір значно ширша, ніж префіксація. Пропорційна частина власно мовних суфіксів також більша, ніж серед префіксів. Це означає, що активне запозичення латинських, грецьких і французьких суфіксів не витіснило словотворчі елементи власної мови, продуктивність яких може час від часу поновлюватись.

В англійській термінології необхідно виділити такі суфікси, як: -er/or, -free, -ism, -less, -like, -oid, -ologist, -worthy.

Одним із найважливіших засобів словотвору є **словоскладання**, яке ґрунтується на складанні двох чи більше основ, з можливими подальшими змінами новоутвореного композита. Деякі вчені ставлять словоскладання на перше місце, бо вважають найпродуктивнішим засобом словотвору в сучасній англійській мові. Найактивнішим засобом утворення нового композита є складання

двох, а інколи й більше основ. За допомогою словотвору утворюються складні іменники, прикметники, дієслова, числівники тощо.

Різні слова по-різному виявляють сталість свого значення в тих чи інших мікроконтекстах, тобто в безпосередньому оточенні. Переклад деяких слів може майже не залежати від контексту і бути одним і тим же в різних сполученнях такого слова з іншими словами, як, наприклад, у випадку термінів *scholarly* і *hypothesis*: 1) *scholarly literature* – наукова література; *scholarly manuscript* – науковий рукопис; *scholarly paper* – наукова стаття; *scholarly paper* – наукова доповідь; *scholarly society* – наукове товариство; *scholarly inquiry* – наукове дослідження; *scholarly exchange* – науковий обмін; *scholarly dispute* – наукова дискусія; *scholarly apparatus* – науковий апарат у книзі (але в складному слові *scholarly literature* «навчальна література» слово *scholarly* має все ж відмінне значення); 2) *compatible hypotheses* – сумісні гіпотези; *competing (concurring) hypotheses* – конкуруючі гіпотези; *contradictory hypotheses* – суперечливі гіпотези; *dependent hypotheses* – залежні гіпотези; *incompatible hypotheses* – незалежні гіпотези; *nested hypotheses* – вкладені гіпотези; *related hypotheses* – взаємопов'язані гіпотези.

Проте більшість слів, у тому числі й досить значна кількість загальнонаукових і загальнотехнічних (менше – спеціальних) термінів, є полісемічними. Наприклад, термін *test* має значення «випробування», «проба», «іспит», «зразок» і у відповідних контекстах або сполученнях повинен перекладатися: *test construction* – будівництво критерію, *test advertising* – пробна реклама, *test data* – дані експериментів, *test method* – метод тестування.

Під час перекладу таких складних термінів слід також мати на увазі, що, крім слів з кількома варіантами значення (полісемантичних слів), існують також омонімічні слова, які перекладаються зовсім по-різному: *abstract analysis* – абстрактний аналіз; *abstract axiomatics* – абстрактна аксіоматика; *abstract bibliography* – реферативна бібліографія; *abstract card* – реферативна картка; *abstract information* – реферативна інформація; *abstract justification* – абсолютне підтвердження; *abstract knowledge* – абстрактне (теоретичне) знання; *abstract review* – реферативний огляд.

Терміни моделі N1+N2

Складні терміни, побудовані за моделлю N1+N2 (сполучення іменника з іменником), перекладаються переважно такими способами:

1) складним терміном, де український відповідник N₂ виступає у формі родового відмінку

постпозитивним означенням до відповідника N1: *language transfer* – переніс мови, *test method* – метод тестування;

2) складним терміном, де відповідником N₁ виступає прикметник: *target language* – вихідна мова, *language family* – мовна група;

3) складним терміном, де український відповідник іменника N трансформується в прийменниково-іменникове словосполучення: *achievement motivation* – зацікавленість у досягненні (мети);

4) складним терміном, де N1 трансформується в підрядне означувальне речення: *placement test* – тест, який розподіляє за рівнем знань, *aptitude test* – тест, який виявляє рівень розумових здібностей;

5) складним терміном, де N1 трансформується в словосполучення, що містить безпосередній відповідник іменника N: *application period* – термін подання заяви (до вищого навчального закладу).

Слід мати на увазі, що N буває, як правило, у формі однини, але не обов'язково перекладається відповідною формою в українській мові – відповідник цього іменника може бути у формі множини.

Висновки. Отже, в перекладі всі аспекти тексту оригінала пов'язані між собою, і дії перекладача нагадують багатопроекторний комп'ютер, коли одночасно обробляється граматична, лексична, стилістична, загальнотекстова й комунікативна інформація. Багато слів поряд із загальнонародними, повсякденними значеннями мають більш спеціалізовані загальнонаукові, загальнотехнічні й термінологічні значення в терміносистемах різних галузей науки і техніки. Такі слова становлять безпосереднє оточення спеціальних термінів. На думку багатьох учених, термін повинен характеризуватися системністю, наявністю чіткої дефініції, відсутністю експресії, пластичністю або гнучкістю. Терміну притаманні основні функції слова: номінативна, сигніфікативна, комунікативна, прагматична. Термін, як і загальноживане слово, володіє потужним структурно-семантичним потенціалом.

Важливою умовою правильного перекладу термінів є знання значень суфіксів і префіксів та їх основних способів перекладу. Необхідно дотримуватись певних правил і норм під час перекладу термінів, уміти аналізувати граматичну будову іншомовних речень, правильно визначити речення в перекладі відповідно до норм мови і жанру перекладу, знати класифікацію термінів за сферою їх вживання і будовою, а також основні засоби словотвору й особливості вживання новостворених слів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике : учебное пособие. Москва : Высш. школа. 1991. 140 с.
2. Герд А.С. Язык науки и техники как объект лингвистического изучения. *Филологические науки*. 1986. № 2. С. 48–56.
3. Карабан В.І.: Переклад англійської наукової і технічної літератури. Частина 2 : Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця : Нова Книга. 2001. 307 с.
4. Китайгородская Г.А. Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам. Москва : МГУ, 1986. 176 с.
5. Прохорова В.Н. Семантика термина. *Вестник МГУ. Серия 9. Филология*. 1981. № 3. С. 23–32.
6. Jennison Jack. *Power Pedagogy and practice*. Oxford : OUP. 1996. 398 p.
7. Johnson D.M. *Approaches to research in second language learning*. Oxford, 1992. 245 p.

УДК 811.14'06:811.161.2]255.4

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО ПОЕТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ КРИТСЬКОГО ЕПОСУ В. КОРНАРОСА «ЕРОТОКРИТ» НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

FEATURES OF THE ARTISTIC POETIC TRANSLATION OF THE CRETAN EPIC POEM "EROTOKRITOS" BY V. KORNAROS TO THE UKRAINIAN LANGUAGE

Рожкова І.Г.,

orcid.org/0000-0002-5626-473X

*старший викладач кафедри грецької філології та перекладу
Маріупольського державного університету*

У статті розглядаються лексико-семантичні та стилістичні особливості перекладу грецького середньовічного епічного твору острова Крит В. Корнароса «Еротокрит» на українську мову. Автор статті представляє короткий огляд національної літератури Греції середньовічного періоду, а також історичні характеристики епосу «Еротокрит». Аналізуються мовні особливості тексту оригіналу твору, зумовлені національними та хронологічними передумовами. Проводиться порівняльна характеристика текстів оригінального твору і перекладу. Порівняльний аналіз ілюструється яскравими фрагментами текстів оригіналу і перекладу.

Ключові слова: критський епос, національна література, лексико-семантичні особливості, художній стиль, поетичний переклад.

В статье рассматриваются лексико-семантические и стилистические особенности перевода греческого средневекового эпического произведения острова Крит В. Корнароса «Еротокрит» на украинский язык. Автор статьи представляет краткий обзор национальной литературы Греции средневекового периода, а также исторические характеристики эпоса «Еротокрит». Выделяются языковые особенности текста оригинала произведения, обусловленные национальными и хронологическими предпосылками. Проводится сравнительная характеристика текстов оригинального произведения и текста перевода. Сравнительный анализ иллюстрируется яркими фрагментами текстов оригинала и перевода.

Ключевые слова: критский эпос, национальная литература, лексико-семантические особенности, художественный стиль, поэтический перевод.

The article dwells on the topic about lexico-semantic and stylistic features of the translation of the Greek medieval epic work by Fr. Crete V. Kornaros "Erotokritos" into Ukrainian. The author of the article presents a brief overview of the national literature of Greece in the medieval period, as well as the historical characteristics of the epos "Erotokritos". There are also highlighted linguistic features of the text of the original work, due to the national and chronological prerequisites. A comparative description of the texts of the original work and the translation text is carried out. Comparative analysis is illustrated with help of vivid fragments of the texts of the original and translation.

Key words: Cretan epic, national literature, lexical-semantic features, artistic style, poetic translation.

Постановка проблеми. Найцікавіші роботи в науці, як відомо, з'являються «на стику» дисциплін. Абсолютно очевидно, що «погляд з боку», який реалізується в інтеграційних досліджен-

нях, в значній мірі сприяє якості та продуктивності наукової роботи. Історія і теорія літератури періодично звертаються за допомогою до лінгвістики як, загалом, спорідненої собі дисципліни.